

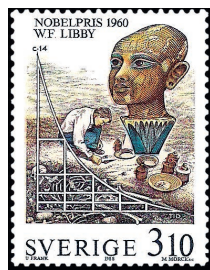
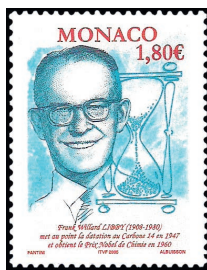

Radiokarbonos kormeghatározás

E. Rutherford (1871–1937) már a múlt század elején felvetette, hogy a kőzetek és – közvetve – az őket tartalmazó geológiai képződmények kora a kőzetekben lévő radioaktív atommagok bomlásának követésével meghatározható (Radioactive Transformations, 1906).

W. F. Libby (1908–1980) 1946-ban felismerte, hogy erre a legal-

kalmasabb a szén 14-es tömegszámú radioaktív izotópja, amely a kozmikus sugárzás által termelt neutronok hatására folyamatosan képződik a Föld felső légkörében. (A monacói bélyegen Libby első és második nevét felcserélték. Helyesen: Willard Frank.)

A lefékeződött neutronok a levegő ¹⁴N-atomjaival ütközve a ¹⁴N(n,p)¹⁴C magreakció révén folyamatosan radiokarbont termelnek. Szerencsés körülmény, hogy a ¹⁴C 5730 éves felezési ideje jól illeszkedik a történelmi korok vizsgálatához. Libby a módszer kidolgozásáért 1960-ban kémiai Nobel-díjat kapott.

A kémikusok nem könnyű feladata a különböző anyagú szennyezett minták tisztítása, feltárása és a mérésekhez szükséges néhány grammnyi ¹⁴C-et tartalmazó minta szeparálása.

A V. F. Hess (1883–1964, Nobel-díj, 1936) által felfedezett kozmikus sugárzás hatására keletkező ¹⁴C radioaktív egyensúlyban van, mennyisége közel 51 tonna a Földön, ami rendkívül kicsi a stabil ¹²C-izotóp mennyiségéhez képest

A radiokarbon is szén-dioxidá alakul, és beépül a növényekbe. Mivel biológiai felezési ideje csak né-

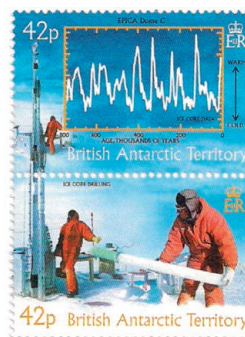

hány év, fajlagos aktivitása megegyezik a mindenkori légkörével. Az élőlény elpusztulásával újabb beépülésre nincs lehetőség, a maradék ¹⁴C mennyisége exponenciálisan csökken. Megmérve a lelet fajlagos aktivitását, kiszámítható a kora. A mérésekhez a ¹⁴C-minta kis energiájú béta-sugárzása és alacsony aktivitása miatt alacsony háttérű folyadékszcintillációs vagy proporcionális számlálócsöves mérés technikát alkalmaznak. A módszer felső mérési határa a tíz felezési időnek megfelelő 60 000 év.

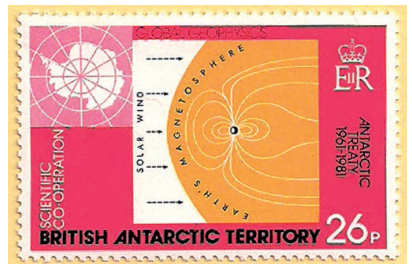
A ¹⁴C/¹²C izotóparány egyszerű tömegspektrométerrel nem mérhető közvetlenül, mert a fajlagos aktivitások 12 nagyságrenddel térnek el egymástól.

Az eljárással fa-, faszén maradványok, magvak, levelek, tőzeg-, csont-, kagyló-, csiga- és cseppkő leletek életkora határozható meg. A módszernek nagy jelentősége van a geológiában, a régészetben és a hidrológiában.

Az Antarktisz jegéből vett furatminták, matuzsálemkorú fák és korallminták kalibrációs célokra is alkalmasak.

A mérések pontosságára a ¹⁴C fajlagos aktivitásának ingadozásai is kihatnak, ami arra vezethető vissza, hogy a kozmikus sugárzás intenzitását befolyásolja a Nap-tevékenység és a Föld mágneses tere is változik.

A kiszámíthatatlan vagy még ismeretlen módosító hatásokat empirikus úton korrigálják, pl. 11 000 évig visszamenően a faévgűrűk számlálásával, vagy 22 000 évig a korallak és cseppkövek korának U/Th módszeres kormeghatározásával.

Az ipari forradalmat követően a fosszilis energiahordozók intenzív felhasználása, majd a légköri atombomba-kísérletek és nukleáris balesetek is korrekciók elvégzését teszik szükségessé.

A Krisztus szemfedőjének tulajdonított torinói halotti lepel életkorát is megvizsgálták radiokarbonos módszerrel. A Zürichben, Arizonában és Oxfordban végzett mérések szerint a lelet átlagéletkora 691 ± 31 év.

Az MTA Debreceni Atommagkutató Intézetében szintén eredményes radiokarbonos vizsgálatok folynak.

Boros László